

KRISTINA ŠAPYTĖ. LITERATŪROS EMIGRANTĖS

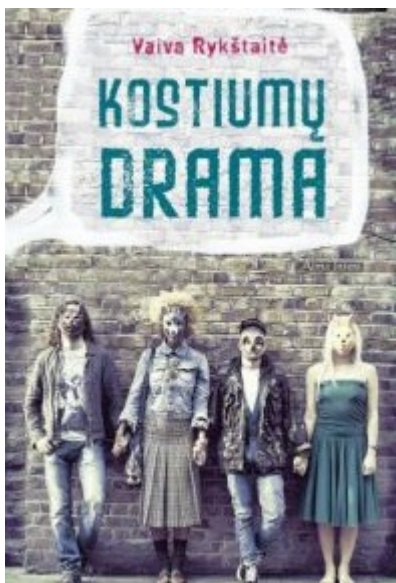
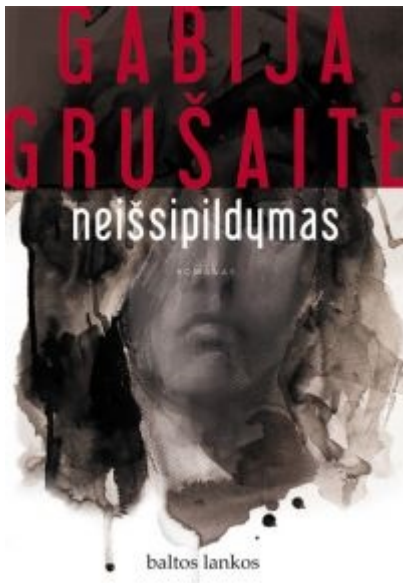
Naujoji emigracijos banga jau sukūrė ir savo literatūrą, į kurią galima pažvelgti kaip į atskirą šiuolaikinės literatūros reiškinį. Didžioji jos dalis – romanai. Siaurindama temą, apsistoju priė XXI a. jaunų moterų sukurtų romanų, kurių herojės yra tokios pat jaunos moterys. Pagrindinė šių kūrinių fabulos ašis – tapatybės klausimai, migracija, išvykimas-gyvenimas svetur-(ne)grįžimas. Naujieji romanai skatina apsvarstyti šiuolaikinio migranto savivoką, idealus, siekius.

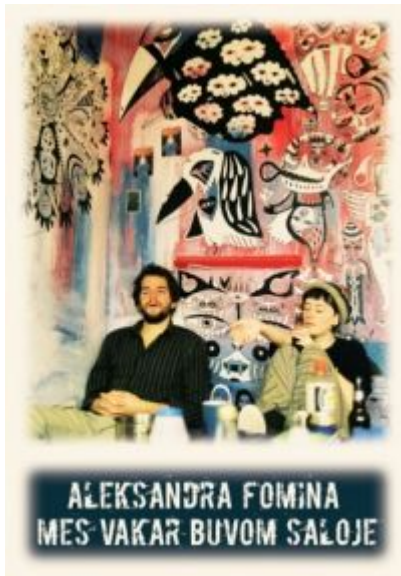
Šiuose romanuose nebūtinai „teisingai“, realistiškai vaizduojama emigrantų butis ir būtis, tačiau pats tokių tekstų radimasis liudija pastangas įprasminti naujosios emigracijos reiškinį. Net ir vaizduodami konkretaus laikotarpio realijas, žmonių potyrius svetimose šalyse (lygiai kaip pokario išėivijos literatūra), tekstai įgauna išliekamosios vertės, jeigu iš „pribėgtinio“ rašymo išėina gero stiliaus ir gilaus turinio kūrinys.

Kaip pastebi Sørenas Frankas knygoje „Migration and Literature: Günter Grass, Milan Kundera, Salman Rushdie, and Jan Kjærstad“, pagrindinis XX a. literatūros protagonistas yra migrantas. Pasikeitus požiūriui ir emigracinės literatūros nebelaikant išimtimi, migracija literatūroje tapo norma ir nulėmė tapatybės, priklausymo, namų konceptų.

Migracijos romano liėuvių literatūroje užuomazga galima vadinti [Liūnė Janušytė](#) „Korektūros klaidą“ (1937). Šios herojės patirtys Paryžiuje panašios į Gabijos Grušaitės romano „Neišsipildymas“ (2010) ar Vaivos Rykštaitės romano „Kostiumų drama“ (2013) veikėjų patirtis: stebimasi kitataučiais, mėgaujamasi gyvenimu. Tačiau lyginant pokario išėivijos ir naujosios emigracijos rašytojų kūrybą matyti, kaip skirtingai žvelgiama į tautinę tapatybę, jos svarbą. Pokario

išeiviai siekė puoselėti lietuvišką tapatybę, naujieji emigrantai stengiasi ją ignoruoti ar keisti vos tik atsidūrę užsienyje.

Po nepriklausomybės atgavimo pasirodžiusi išeivių literatūra vertinama bendrame literatūros kontekste. [D. Staponkutė](#), [K. Sabaliauskaitė](#), [P. Pukytė](#), [V. Papievis](#) – autoriai, mėgstami ir kritikų, ir skaitytojų. Į Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto sudaromus kūrybiškiausių knygų dvyliktukus yra patekusios ir kitos naujų emigrantų knygos: D. Šarakauskaitės poezijos rinkinys „Medžiai mano tėvai“, Z. Čepaitės žurnalistinis tyrimas „Emigrantės dienoraštis“.

XXI a. išryškėjo lietuvių moterų kuriamas vadinamasis žurnalistinis romanas, prie kurio emigraciniai romanai natūraliai šliejasi dėl rašymo būdo ir tematikos. Šioje naujausioje moterų literatūroje dominuoja socialinis kontekstas, veikėjai įkurdinami dabarties laike ir erdvėje, aprašomi pačios autorės (neva) patirti įvykiai. Naujosios išeivijos romanų siužetai iš esmės panašūs: be ilgų svarstymų ryžtamasi išvykti – bandoma pritapti naujoje šalyje – neilgai svarstant nusprendžiama grįžti. Bendras bruožas ir tas, kad gimtojoje šalyje yra laukiantis asmuo. Dažniausiai ne šeimos narys, net ne mylimasis, bet draugė. Pagrindinės veikėjos yra autorių bendraamžės, kurioms išvykimas į kitą šalį tampa išbandymu, pokyčių ir apmąstymų laikotarpiu. Didysis šių kūrinių trūkumas: autorėms svarbu analizuoti žmogiškuosius ryšius, fiksuoti naujas patirtis, bet nerūpi meninis rezultatas.

Lietuvių literatūrologai nesutaria dėl terminų, tinkamų šiai hibridinei literatūrai, nes jos negalime priskirti egziliui. Anot D. Satkauskytės, „labiau derėtų kalbėti ne apie emigracinę literatūrą, o apie emigracinės savimonės literatūrą“. Pagyvenimo užsienyje patirtis ir migracijos motyvas dar nėra svari priežastis naujo termino

įvedimui. Pasak estų rašytojo R. Raudo, „sujungti žmogų su teritorija labai dirbtina. (...) Todėl nėra labai svarbu, kur gyvena tas žmogus, kuris rašo. Išskyrus tada, kai yra įprasminamas egzilio patyrimas. Jei žmogus rašo apie savo gyvenimą išeivijoje, mes galime sakyti, kad tai yra išeivijos literatūra“. Taigi teksto objektas tampa svarbesnis už autorių – emigracijos motyvas prozoje ar poezijoje nulemia, kad tokį kūrinį galime vadinti emigraciniu.

V. Rykštaitė, [A. Fomina](#), G. Grušaitė po savų emigracijos patirčių parašė įvairių atsiliepimų sulaukusius kūrinius. Lietuviškumo analizė, tapatybės transformacijų galimybės, feministinė problematika lemia pasakotojų savitumą. Tekstai atspindi visuomenės tendencijas – jaunų žmonių pasirinkimas išvykti dėl ekonominių priežasčių ar saviieškos tikslais. Mažai turime tokių kūrinių, parašytų jaunų vyrų. V. Papievio kūryba akivaizdžiai kitokia, jo romanas „Vienos vasaros emigrantai“ apie Paryžių, šiuolaikinio žmogaus padėtį, santykius su visuomene pasižymi savitu literatūriniu stiliumi. O jaunų moterų kūryboje susipina žurnalistinis ir kelionių romanas – svetimos erdvės, „kiti“, svetimtaučiai stereotipizuojami, kuriamas laisvos ir nepriklausomos moters portretas. Autorių asmeninės patirtys suteikia tekstams sąlyginio autobiografiškumo, autentiškumo.

Aptardama A. Fominos pirmąją apsakymų knygą E. Bukelienė teigia, kad „nedidelė gyvenimo patirtis jaunos autorius dažnai nukreipia į pretenzingą literatūriškumą“. Tokia literatūrologės išvada taikytina visiems aptariamams romanams.

[G. Grušaitės debiutas „Neišsipildymas“](#) – kol kas vienintelė šios autorės knyga. Autorė į romaną įrašo ir asmenines patirtis Londone, į kuri išvyko studijuoti medijų ir antropologijos. Veidrodinis (matau – rašau) principas nyksta (arba ne) autorei tobulėjant. Pirmuoju asmeniu pasakojama Rugilės istorija kartu atskleidžia ir feisbuko kartos istoriją, nuo kurios sąmoningai, tačiau nesėkmingai stengiamasi atsiriboti. E. Visockaitė romaną įvertino dviprasmiškai: „Knyga ir jos stilius yra vientisi nuo pirmo iki paskutinio žodžio, o tai jau savaime yra didžiulis pasiekimas. (...) Ji yra laiku ir vietoje, tokia, kokios ir reikia joje vaizduojamiems žmonėms – tokiems išskirtiniams ir tokiems vienodiems, labai kūrybingiems ir labai nuobodiams“ („Šiaurės Atėnai“, 2011-03-12).

A. Fominos romane „Mes vakar buvom saloje“ pasakojama apie grupę draugų, gyvenančių nuomojamame bute Kaune. Vėliau bendru sprendimu jie išsikrausto į Londoną. Kaip ir G. Grušaitė, A. Fomina į savo kūrinių perkelia asmenines patirtis,

pina jas su fikcija. Romano pagrindinė veikėja Ūla – dvidešimtmetė mergina, įgijusi filologės diplomą, Kaune dirbanti knygyne, vėliau išvykstanti uždarbiauti į Londoną. Išgyvenusi ne vieną persikraustymą ir daug visko pamačiusi, ji grįžta į Lietuvą.

V. Rykštaitė yra išleidusi jau tris knygas. Antrasis romanas „Kostiumų drama“, lyginant su kitų dviejų autorių kūriniais, ryškiai pranašesnis: dinamiška fabula, įvairūs veikėjų charakteriai, itin ironiškas stilius. Londonas vaizduojamas ne iš juodadarbio, o iš bohemos atstovo pozicijos. Pasakojimą praturtina persirengimo karnavalas (išorinis tapatybės keitimas, prisiimant tarptautinę tapatybę), kaukių matavimasis, kino filmo motyvai (kažkieno režisuojamas „serijomis“ padalytas gyvenimas).

Vienas po kito pasirodę romanai reprezentuoja suaktyvėjusios emigracijos laikotarpį. Aktualūs jauno žmogaus pasirinkimai, pasakojami moterų balsais, išsiskiria iš bendro lietuvių literatūros konteksto. Kūrinio erdvė (ir Kaunas, ir Londonas) pagrindinėms protagonistėms išlieka paslaptinga, nesava. Migracijos literatūra nėra siejama su viena vietoje, ji atspindi dvigubą lokalizaciją, buvimą dviejose kultūrose – prigimtinėje ir naujojoje. Protagonistės savo kultūrą stengiasi išlaikyti naujoje erdvėje, tačiau kartu perima ir svetimos šalies kultūrinių elementų. Pagrindinių veikėjų bendri bruožai (tarybinių laikų auklėjimo nuoskaudos, keblūs motinų ir dukrų santykiai, laimės paieškos užsienyje, savęs kūrimas) leidžia kalbėti apie vienos kartos, vieno laikotarpio ypatybes. Taigi knygos artimos publicistikai ir dokumentikai.

Skaitytojai neretai vengia tokios literatūros teigdami, kad vargu ar gali būti įdomu skaityti apie maisto rinkimą iš šiukšlių konteinerių ir gyvenimą landynėse. O kiti lygina savas patirtis su aprašomomis. Ką su emigraciniais romanais veiks literatūros specialistai? Ilgai ignoruoti pulsuojančio simptomo negalės, ir tikėtina, kad savo darbams jie rinksis Lietuvoje retai taikomas, tačiau pasaulyje populiarias migracijos literatūros tyrimų prieigas.

Kristina Šapytė

[Literatūra ir menas, 2015-12-04, nr. 3546.](#)

Literatūra: Mēnas
Kultūros svetainē